

TEMELJI KONTEMPLATIVNE MOLITVE

Franka Bagarić

I. Pustinja u kontemplativnoj molitvi

Pustinja¹ se u Starom zavjetu nalazi između stanja iz kojeg se polazi i cilja kojem se treba stići. To je izlazak k cilju koji je znak Božjeg blagoslova i slobode služenja Bogu. Kad sveti pisci govore o pustinji, onda je to govor o napuštenosti, osamljenosti, o mjestu gdje čovjek nije u ljudskom zajedništvu zaštićen, nego biva spoznat u svojoj vlastitoj malenosti i bespomoćnosti. Tu se događa paradoks: upravo ta nezaštićenost i osamljenost biva mjesto rađanja izabranog naroda u kojem on postaje Božji narod. U smrtnom prostoru pustinje počinje novi božanski život.²

Duhovnost prolaska kroz pustinju stavlja na kušnju, provjerava vjeru, nadu, solidarnost i intimnost s Bogom. To je duhovnost oslobođenja³ koja je zadaća i dar. To napose opisuje prorok Ezekiel kad govori o „rađanju” Izraela u pustinji (Ez 16,6-63). Izrael započinje put otpadom od Boga, umjesto da s Bogom hoda u slobodu. Izrael pleše oko zlatnog teleta, želi se vratiti u egipatsko ropstvo, ljubaka s lažnim bogovima i zaboravlja od koga je dobio život i kako ga može očuvati. Ovo ljudsko zatajenje izaziva kaznu, ali Bog ostaje vjeran i ta njegova vjernost je jamstvo njegove prisutnosti i blizine u pustinji. Zato Bog nevjernog čovjeka vodi u pustinju da progovori njegovu srcu i da on tamo na nov način upozna vjernost i blizinu Jahvinu (usp. Hoš 2,16).

Susret s Bogom zahtijeva slobodu čovjeka, traži vjeru i hrabrost, povratnu ljubav i spremnost hodati zajedno. Pustinja je mjesto komunikacije s Bogom, prožete pouzdanjem i nadom, zato psalmist može kazati: „O, da su mi krila golubinja, odletio bih da otpočinem! Daleko, daleko bih letio, u pustinji se nastanio”(Ps 55, 7-8).

Sveto pismo uvijek i iznova pred oči nam stavlja dvostruki karakter pustinje. Ovisno od odluke, pustinja je mjesto smrti ili mjesto života. Evanđelje o Isusu Kristu počinje s glasom koji više u pustinji, a sam Isus za vrijeme svog zemaljskog života odlazi u pustinju,

¹ Riječ pustinja označava geografsko područje ili povlašteno razdoblje povijesti spasenja. U biblijskom smislu ona označava jedno razdoblje svete povijesti: rođenje Božjeg naroda. Pustinja otkriva čovjekovo srce, nesposobno svladati kušnju kojoj je podvrgnuto i milosrdnu vjernost Boga koji uvijek predusretne buntovnike i privodi kraju svoj naum. Krist nadvladava kušnju u pustinji i ostaje vjeran svome Ocu. U nekim apokalipsama spas na kraju vremena prikazan je kao preobražaj pustinje u raj. Mesija će se tada pojaviti u pustinji.

Usp. X. Leon-Dufour (ur.), RBT

² Usp. G. Greshake, *Die Wüste bestehen*

³ Usp. C. Maccise, *Putovima Gospodnjim - Duhovne vježbe u Karmelu*

povlači se na samotna mjesta kako bi nam pokazao gdje se stječe iskustvo milosne Božje blizine.

Isus Krist i bogata kršćanska tradicija, kroz iskustvo različitih molitvenih putova, pozivaju na duboku sabranost i potpuno predanje Bogu. Molitva ne smiruje, već povećava našu žeđ za ispunjenjem života u Bogu. Ulaskom u kraljevstvo nebesko naša nemirna čežnja naći će ispunjenje.

U teološkom smislu, vrijeme pustinje je vrijeme odgoja pod Božjim vodstvom⁴. U tom razdoblju osamljenog putovanja nailazimo na materijalne i duhovne poteškoće. Materijalne poteškoće proizlaze iz ljudske logike, a duhovne izviru iz nutrine čovjeka i očituju se kao obeshrabrenost, očaj, sumnja. To je vrijeme koje se provodi u nadi i vjeri, a ne u posjedu obećanja. Nada i vjera pomažu nam povezati dva suprotna pola, slijepu vezanost na prošlost i pouzdano predanje Božjem vodstvu. Tako nas pustinja uči novom gledanju života i novom odnosu prema sebi i svijetu. „U njoj leži mogućnost da dobiješ onoga koji jest sve.”⁵

Tko želi donijeti plodove, mora proći kroz mučno iskustvo šutnje, sabranosti i napuštenosti od svih stvorenja. Na taj način Bog u čovjeku stvara svoje kraljevstvo u Duhu Svetom, a čovjek daje samo ono što ima. U osamljenosti života gdje je čovjek sam s Bogom, Bog se potpuno dariva onom tko mu se potpuno daruje.

U Crkvi je uvijek bilo pojedinaca koji su se povlačili u pustinju (osamu) i svjedočili njena duboka iskustva. Antun Pustinjak, otac monaškog kršćanstva, svjedoči duboke tajne o Bogu kojima je bio ispunjen. Sveti Benedikt dobiva Božji zov u pustinji, sv. Franju ne možemo zamisliti bez Carcera i La Verne, sv. Ignacija bez Manreške pustinje. Čovjek, da bi primio milost Božju, mora ići kroz pustinju. On tamo napušta sve što nije od Boga, biva prazan i potpuno se izručuje Njemu⁶.

Sabranost, samoća i šutnja su sredstva koja nam pomažu na putu kontemplativne molitve. Ako ne razumijemo cilj, krivo ćemo upotrijebiti sredstva. Pustinja nije bijeg od ljudi, nego šansa da naučimo kako učiniti veće dobro koje se temelji na ljubavi prema Bogu. Najistinitija samoća je ponor što se otvara u središtu naše duše i koju ne može utažiti nijedna stvorena stvar. Pustinja biva mjesto ispitivanja i odluke: Želi li se čovjek oko svog života sam brinuti ili se prepustiti Božjem odgoju i vodstvu?

Onaj tko redovitim putem, postepenim koracima uči put u kontemplaciju, mora proći kroz duga i strpljiva iskušavanja, te spora napredovanja u tami čiste vjere. Na tom putu nema hrane, zaklona, niti osvježenja za maštu, razum i želje naravi⁷. Bog nas želi osloboditi od našeg lažnog *ja* i učiniti nas novim ljudima. Tu čovjekovo mišljenje postaje sputano, osjeća odvratnost za duhovnu aktivnost, a s druge strane, nešto ga iznutra potiče na ustrajnost i nadu da se istinski mir i istina nalaze u srcu te tame. To je škola u kojoj se

⁴ C. Maccise: *Nav. dj.*

⁵ M. Eckhart: *Knjiga božanske utjehe*

⁶ G. Greshake: *Nav. dj.*

⁷ T. Merton: *Nove sjemenke kontemplacije*

uči jednostavno stajati u šutnji pred Bogom, odricati se želje za novim religioznim iskustvima, a to uključuje spremnost na trpljenje kroz tjeskobu. Zato Tauler kaže: „Ostani kod samoga sebe i ne trči prema vani, trpi do kraja i ne traži nešto drugo“.⁸ Čovjek koji se ne ogoli unutar vlastite duše, nesvjesno obavlja djela više zbog sebe nego zbog Božje slave.

Pustinja ne daje samo novo mjerilo, ona je u svojoj bezgraničnosti i neizmjernosti sama novost i svemu prilagođena mjera. Ograničeno se u iskustvu bezgraničnog pokazuje u potpuno novom svjetlu, u novom obliku i perspektivi. Nije li to upravo temelj i poruka „mjerodavnih ljudi“: Mojsija, Ilije i Pavla koji nam prenose Božju poruku: ići u pustinju, učiti gledati na nov način, razumjeti ograničeno u svjetlu bezgraničnog, napustiti ustaljene pravce i mjere te prepustiti se bezgraničnoj šutećoj Tajni. Tako je pustinja šansa i zadaća za dublje traženje Boga, ljubav prema bližnjemu i osobno sazrijevanje. Ona je prostor smrti ili života.

Kontemplacija je poziv na ljubav koju nam Isus daje kao prvu i najveću zapovijed: „Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim, i svom dušom svojom, i svim umom svojim. Druga, ovoj slična: Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga“ (Mt 22, 37,39). Ovo je poziv na novi život u Kristu i zahtjev zajedničkog života za koji nam Pavao daje upute i savjete kako ga ostvariti. „Gajite mir među sobom! Uvijek se radujte! Bez prestanka se molite! U svemu zahvaljujte! Duha ne trnite!“ (1Sol 5, 13,16,17,18,19).

Kontemplativna molitva je čežnja za iskustvom onog što nam Isus daje kao zapovijed. Tko je pozvan na takvo iskustvo? Je li to samo za odabrane? Trebamo li se mi obični smrtnici ovim zamarati? Dok mi sebi postavljamo ovakva pitanja i mislimo kako je taj put samo za „odabrane“, sveti i duhovni učitelji govore da smo svi pozvani na ovo iskustvo i da svi možemo vježbati unutarnju molitvu kao pripremu za kontemplaciju koja je uvijek Božji dar.

„Riječ je o tome da se nauči molitva koja se može moliti u svako vrijeme, tako da je ne smeta niti vanjska zaposlenost. Tu molitvu mogu vježbati prinčevi, kraljevi, prelati, svećenici, službenici, vojnici, djeca, obrtnici, radnici, domaćice i bolesnici. To nije molitva glavom, to je molitva srcem.“ Ovaj jednostavni čin ne ometa naše dnevne aktivnosti, pa ga možemo obavljati kod bdijenja i spavanja, govora i slušanja, kretanja i mirovanja, on treba biti u srcu svega što činimo. Dakle, ovakva vrsta molitve i naša svakodnevica nisu odvojeni, već jedno drugo prožimaju i jedno iz drugog proizlaze, kao udisaj i izdisaj, kao dan i noć.

„Nije nam određeno da neprestano radimo, bdijemo i postimo, ali nam je dan zakon da bez prestanka molimo. Ta neumorna revnost može doći samo iz ljubavi. Borba molitve protiv naše tromosti i lijenosti jest borba ponizne i postojeane ljubavi pune povjerenja.“ Vježbanjem, neprestanim ponavljanjem molitve, stvara se u duši jedno stanje općenite ljubavne spoznaje i odatle proizlazi snaga za akciju tijela i duha. Bez ideala na duhovnom području, sve se pretvara u prosječnost, odnosno u duhovnu bljutavost koja nema šanse za

⁸ A. Grün: *Srednja životna dob*

opstanak. Međutim, ukoliko čovjek odgovara poticajima Božje volje, onda on već sad u ovom životu kuša plodove Njegove milosti koje će na nebu u punini uživati.

II. Kontemplacija i Kristovo čovječstvo

Mnoga iskustva mistične teologije nisu običnim riječima protumačiva niti ih neiskusni mogu shvatiti. Tako i kontemplacija, ma koliko bila duboka i čista, počiva na čovječstvu Kristovu.⁹ Štoviše, Isus Krist je savršeni uzor kontemplacije. U Njegovoj osobi, božansko i ljudsko su nepomiješano i nerazdvojivo jedno.

Ako kažemo da nas vidljive stvari sprječavaju, pokazuje to našu ograničenost kojom ne možemo odjednom toliko toga obuhvatiti. U slučaju kontemplacije to nije grijeh, nego manje dobro, ako smo spriječeni od onog što nas ne bi smjelo spriječiti. Isusovo djelovanje i kontemplacija nisu samo međusobno potpomaganje, što se kod svetaca očituje u izmjeničnom redoslijedu, nego je njegovo djelovanje uvijek slobodno, osvijetljeno jasnom svjetlošću kontemplacije koja nikada ništa ne zastire niti odvaja. Djelovanje i kontemplacija kod Isusa su jedno.¹⁰

Ako nam je sve stvoreno darovano kao ljestve prema Bogu, koliko nam više to treba biti Kristovo čovječstvo koje je put, istina i život. On je došao da imamo život u punini i da se po njemu približimo njegovu božanstvu, uobličujući se njegovu čovječstvu, te tako postignemo svoju predodređenost. Sveti Jeronim će kazati: „Sjaj - bljesak i uzvišenost zastrtog božanstva, koji su bili jasno vidljivi na njegovim čovječjim crtama, na prvi pogled mogli su k njemu privući one koji su ga gledali.”¹¹

Sin Božji u svome božanstvu Očev je sjaj, njegovo čovječstvo slika je Božja. No, iako vidljive stvari nose u sebi svu istinu, ipak za one koji se žele posvetiti visokoj i čistoj kontemplaciji, bolje je odvojiti se od vidljivih stvorenja i od svetog čovječstva Kristova da bi dospjeli do višega.¹² Stoga Gospodin ne govori da je nužno da on ode, nego da je to za njih dobro (usp. Iv 16,7). Ako je za apostole dobro da se udalje od čovječstva Kristova, da bi se slobodnije i potpunije posvetili kontemplaciji božanskoga, to vrijedi onda i za druge koji se žele uzdići do višeg duhovnog života.

III. Isus Krist, učitelj kontemplacije

Isus Krist idealni je uzor i učitelj kontemplacije. On nam je pokazao svojim naukom i primjerom koji put treba slijediti da dođemo do te punine. Predmet Isusova

⁹ F. de Osuna, *ABC des contemplativen Betens*

¹⁰ Usp. C. Baumgartner (ur.), „La contemplation dans le nouveau testament”, u: *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique doctrine et histoire*

¹¹ Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

¹² Usp. F. de Osuna, *Nav. dj.*

propovijedanja je Kraljevstvo Božje koje je unutarnje, a istovremeno i društveno i sveobuhvatno. U Ivanovu evanđelju Kraljevstvo Božje označuje se i nudi kao vječni život: „A ovo je život vječni: da upoznaju tebe, jedinoga istinskog Boga, i koga si poslao - Isusa Krista” (Iv 17,3). Do ove blažene spoznaje dolazi se samo čistoćom srca: „Kršćanin zna da je kontemplacija – promatranje – besplatni dar što ga Bog daje samo čistima srcem.”¹³ To je osnovni zakon kontemplacije.

Riječju i primjerom Isus pobuđuje želju za gledanjem Boga i istovremeno pokazuje uz koju cijenu duša može postići željenu sreću. Ovu Kristovu pedagogiju omogućuje nam nazrijeti susret Isusa i Samarijanke na Jakovljevu zdencu (Iv 4,6-24), o kojem Eckhart kaže: „Nikad se Bog duši ne objavljuje sasvim i potpuno ako ona ne dovede svoga *muža*, to znači: svoju slobodnu volju. Stoga je naš Gospodin govorio: ‘Dobro si rekla: Nemam muža! Pet si doista muževa imala...’(Iv 4,17-18). Koji su bili petorica muževa? Bilo je to pet osjetila kojim je ona grijeshila i stoga su oni bili mrtvi, ‘a ni ovaj koga sada imaš nije ti muž’ (Iv 4,18), to je bila njezina slobodna volja; ona nije njoj pripadala, jer je bila vezana u smrtnim grijesima.”¹⁴

Kad čovjek po milosti svoja osjetila uvede u tamnu noć i ovlada svojom slobodnom voljom, tako da je može s Božjom voljom posve u Jedno sjediniti, tada već stupa u čas koji je *sada* i klanja se Ocu u duhu i istini (usp. Iv 4,23).

„Ja sam Put i Istina i život: nitko ne dolazi Ocu osim po meni” (Iv 14,6). Ovdje je najjasnije izražena uloga Sina Božjega u kontemplaciji. Nezaobilazno tumačenje ovog teksta donosi sv. Ivan od Križa koji naglašava da bi Bogu mogao nanijeti uvredu onaj koji izvan Krista nešto od njega traži. „A Bog bi mu mogao ovako odgovoriti: Ako sam ti već rekao sve u svojoj Riječi, a to je moj Sin i sad nemam druge stvari da ti mogu objasniti, upri svoje oči samo na njega, jer sam ti u njemu rekao i objavio sve i naći ćeš u njemu još više od onoga što tražiš i želiš, (...) jer je on sve moje govorenje, sve moje viđenje i sva moja objava koju sam vam već rekao, očitovao i otkrio, kad sam vam ga dao za brata, prijatelja i učitelja, kao cijenu i kao nagradu.”¹⁵

Preobrazba čovjeka je njegova prva zadaća. Isus u prisporobama o kraljevstvu nebeskom uvijek i iznova poziva na pronalaženje istinske dragocjenosti. Taj put počinje iznutra u dubljem temelju, kao cjelovita preobrazba. Zato proces napuštanja prolaznog dobra radi Boljega, da bi se što savršenije posjedovalo, nije kratak i lagan.

Sv. Bernard govori o dvije vrste ljubavi, tjelesnoj i duhovnoj, iz čega proizlaze četiri načina voljenja:

1. tjelesno ljubiti tjelesnim,
2. duhovno ljubiti tjelesnim,
3. tjelesno ljubiti duhovnim,

¹³ Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

¹⁴ M. Eckhart, *Knjiga božanske utjehe*

¹⁵ I. od Križa, *Usp. na goru Karmel*

4. duhovno ljubiti duhovnim.¹⁶

Ova četiri načina sadrže u sebi put rasta duše prema Bogu. Dok je Isus bio među ljudima i razgovarao s njima, voljeli su ga tjelesno, a kad je htio dati svoj život za prijatelje, ljubili su njegov duh, premda još tjelesno. Tajna otkupljenja ispunja se kroz križ i muku. U mucu su učenici ljubili tijelo na duhovan način. Po uskrsnuću i uzašašću ljubili su duhovno na duhovan način.

U tajni utjelovljenja i smrti Sina Božjega promatramo ponizno prizemljenje Boga. S padom čovjeka trpljenje ulazi u svijet. Gospodin je trpljenje okrenuo u sredstvo kojim čovjek može doći do savršena poznavanja Boga.¹⁷ Isusova muka konačno je uništila sve sanjarije tjelesnog egoizma. Apostoli se u Maslinskom vrtu očajnički hvataju za posljednje tragove nogu Kristovih, ali i ovdje se treba odlijepiti od prošlosti i slijediti Isusa. Susret s Njim nije više u Galileji, ubuduće njega će vidjeti samo vjernici i on će im se ukazivati. Njegovo uskrsnuće je poziv vjerniku da se treba uzdignuti do njega. On se ukazuje i iščezava po svojoj volji, a da ga nitko ne može ni zadržati ni slijediti. Ti Isusovi posjeti samo načas umiruju dušu i ne dopuštaju da se duša lijepi za njih, nego za vječnu kontemplaciju.

Tako je kontemplacija preoblikovanje koje ima uvijek isti predmet promatranja - Sina Božjega. Uzašašće Isusovo i poslanje Duha Svetog je potpuna metanoja za apostole, sve što im je do tada bilo izvor straha - sad im postaje izvor radosti. Ovako sv. Bernard poučava svoje učenike da bi shvatili Kristove posjete: „Duša koja ga ljubi ponovno ga stiće svojim molitvama i svojim suzama, on - Krist - vraća se, daje mu što taj - čovjek - želi, ali još jednom on će nestati; više ga - čovjek - neće vidjeti, ako ga ne pozove čitavom svojom željom.”¹⁸

ISUS KRIST, PUTOKAZ K OCU

Osjetna teofanija krštenja (Lk 3,22) i preobraženja (Lk 9,35), upućena je izabranim svjedocima: Ivanu Krstitelju i trojici apostola. Ovo osjetno očitovanje nije potrebno Sinu. Između Sina i Oca trajno je unutarnje jedinstvo, ono je potrebno svjedocima. Kod teofanije preobraženja, apostoli ne samo da iz oblaka čuju glas, nego Isus je pred njihovim očima promijenio svoj lik što apostoli još uvijek ne shvaćaju. Kroz osjetnu teofaniju Isus želi svojim otvoriti oči vjere i voditi ih k Ocu. Unutarnje svjetlo u kojem Isus živi sa svojim Ocem razjašnjava čitav njegov život.¹⁹

Isus je u Getsemanskom vrtu rekao trojici povlašćenih apostola: „Duša mi je na smrt žalosna! Ostanite ovdje i bdijte!” (Mk 14,34). Ovdje Isusova molitva, više nego žalost, otkriva njegovu smrtnu tjeskobu. Prvi put Isus dršće pred kaležom koji pruža Otac. Odjek

¹⁶ Usp. F. de Osuna, *Nav. dj.*

¹⁷ Usp. T. Merton, *Nitko nije otok*

¹⁸ Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

¹⁹ Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

Getsemanske molitve je krik Kalvarije: „Eloi, Eloi lama sabahtani”(Mk 15,34). Mnogi sveti oci, npr. Ambrozije i Jeronim, nisu htjeli kod Isusa vidjeti strah od smrti i muke. Ova plašljivost je nadvladana i danas je prihvaćeno tumačenje sv. Ivana od Križa. „Ovo je bila najveća napuštenost koju je Krist osjetno iskusio u svome smrtnom životu. Stoga je upravo tada izvršio najveće djelo, veće od djela što ih je izvršio potresnim čudesima i znakovima na zemlji i na nebu: najvećim djelom pomirio je i ujedinio ljudski rod s Bogom, posredstvom milosti.”²⁰

Isusa duboko potresa izdaja, udarci, mržnja, ali unatoč svega on je krotko utonut u bol i tminu, klanja se Ocu u tišini, predaje se kao žrtva moleći za siromašne grešnike koje spašava. Da su se učenici dali bolje poučiti u vremenu Isusova zemaljskog tjelesnog boravka s njima, ne bi ih zavelo simbolično proroštvo trijumfa, ni preplašilo proroštvo muke. Zato Isus kaže svojim prijateljima: „Bolje je za vas da ja odem: jer ako ja ne odem, Branitelj neće doći k vama; ako pak odem, poslat će ga k vama” (Iv 16,7). Iza Isusove smrti učenici su bolje razumjeli tajnu njegove osobe. Prisutnost Isusa u tijelu ih je sputavala, no sada Duh Branitelja, koji je u duši, rasvjetljuje i uzdiže njihovu vjeru. Oni sad kroz vlastite padove uče skromnost i poučljivost i sve više ljube svoga Učitelja. Do ovog iskustva dolazi se samo odvajanjem i apostoli su zbog toga ožalošćeni. Isus im ponovno govori: „Kad biste me ljubili, radovali biste se što idem Ocu” (Iv 14,28). On daje čvrstu nadu u vječni život, do njega pokazuje i otvara put.

Novi je to život koji dovodi do punine kontemplacije čiji početak su učenici okusili uz Isusa po tijelu.²¹

„Sveti Augustin daje o tome sljedeće pojašnjenje: ‘Da Isus nije svoju ljudskost uklonio našim tjelesnim očima, ne bi se naše duhovne oči pune ljubavi usmjerile njegovu božanstvu.’”²² Sin je svjedok za Oca, Duh će biti svjedok za Sina. On će proslaviti Sina (usp. Iv 16,14), kao što Sin proslavljuje Oca (usp. Iv 17,4).

ISUS KRIST, UZOR JEDINSTVA

Iz jedinstva svoje osobe Isus Krist intuitivno promatra Oca nebeskog. On i Otac jedno su i to preoblikuje čitavu religioznu povijest čovječanstva. Tu je svima nama izvor nade koju ništa ne može narušiti.²³

U Kristu Bog i čovjek su nerazdvojivo jedno. U Njemu sve božansko i nadnaravno pristupačno je svakom čovjeku rođenu od žene.²⁴

Isus se prije svih odlučujućih čina povlači u pustinju na samotno mjesto i moli:

1. odmah nakon krštenja (usp. Lk 4,1),

²⁰ I. od Križa, *Usp. na goru Karmel*

²¹ Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

²² N.N., *Der Weg des Schweigens*

²³ Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

²⁴ Usp. T. Merton, *Nove sjemenke kontemplacije*

2. poslije prvog nastupa u Kafarnaumu (usp. Mk 1,13),
3. nakon izlječenja gubavca (usp. Lk 5,16),
4. prije poziva apostola (usp. Lk 6,12).

Isusova molitva uoči najtežih časova je dublja i žarkija, tu mu je oslonac i odmor. Kako je Isus molio, otkriva nam sv. Ivan: „No ja nisam sam, jer Otac je sa mnom” (Iv 16,32). Između Oca i Sina je jedinstvo. Isusovo jedinstvo s Ocem ima obilježje trajne i bliske ovisnosti koja se očituje u zaljubljeničkoj podložnosti prema Ocu. Za ovakvo jedinstvo Bog izgrađuje svoje sluge strpljivim odgojem, a svome prvorodencu od prvoga dana sve je darovao.

Isus Krist je istovremeno prauzor jedinstva čovjeka i Boga kojeg mi u sebi nosimo. To je sigurno osnovni razlog zašto ljudi već dvije tisuće godina dolaze k Njemu i žele ga slijediti. On jasno pokazuje da je čovjek jedino cjelovit i potpun, jer u sebi ujedinjuje božansku i ljudsku dimenziju. Krist je darom svoje osobne ljubavi i svog božanskog poslanja prisutan u našim dušama, stoga darom vjere trebamo biti potpuno usmjereni na neraščlanjen pojam Krista i u svom srcu iskusiti intimnu osobu Ljubljenoga. To će biti jedinstvo ljubavi dva subjekta.²⁵

Otac je poslao Sina da nas kroz muku i smrt na križu izliječi od neispravnog stava da živimo odvojeno od Boga. Isus je prvorodenac među braćom i sestrama koji nam otkriva da smo djeca Božja. Tu pripadnost Bogu i jedinstvo s njim trebamo iskusiti, jer klica božanskog spava kao sjeme u svakom čovjeku. Put do tog iskustva vodi kroz muku i umiranje kako bi božansko u nama dobilo prostor i zaživjelo.

U značenju riječi ogoljivanje, napuštanje, umiranje i smrt, uz negativni prizvuk, krije se i dimenzija oslobađanja, jer one u kontemplaciji označavaju dobitak cjeline i punine života.²⁶ Na kontemplativnom molitvenom putu trebamo se osloboditi predodžbi i slika o Isusu. Jedino po milosti i ljubavi, moći ćemo u njemu dodirnuti neposredno tajanstvenu i neizrecivu božansku osobu.

Za Ivana od Križa pravo poznavanje Krista je potpuno uobličeno i jedinstvo s Njim, a to znači puno više nego govor i učenje o njemu. „Jer dobro vidim da Isusa Krista malo poznaju oni koji se ponose da su mu prijatelji. Vidimo ih, naime gdje traže svoje užitke i utjehe, ljubeći odveć sami sebe, a ne njegove gorčine i bolove radi njegove ljubavi.”²⁷ Za one duše koje je Bog stavio na put motrenja u ovom životu kaže, da se trebaju sjediniti s tamom u kojoj je Bog obećao da će prebivati, i to je ljubavno ujedinjenje premda u tami vjere. A kad se razbiju vrčevi ovoga života koji su priječili svjetlo vjere, duša će vidjeti Boga licem u lice.²⁸

²⁵ Usp. T. Merton, *Nav. dj.*

²⁶ Usp. W. Jäger, *Suche nach dem Sinn des Lebens*

²⁷ I. od Križa, *Usp. na goru Karmel*

²⁸ Usp. I. od Križa, *Nav. dj.*

Sjedinjenje duše s Bogom u Kristu ima korjenito, tajanstveno i nadnaravno svojstvo. To je mistično sjedinjenje u kojem je Krist izvor božanskog života duše. To je neprestana prisutnost Duha u duši, slična naravnom disanju koje stalno obnavlja naš tjelesni život. Duh Sveti oblikuje Krista u nama i preobražava nas u Krista kroz Kristov križ. „A za mene postati Krist znači ući u život čitavoga Krista, tajanstveno Tijelo sastavljeno od Glave i udova, Krista i svih koji su utjelovljeni u Njega po Njegovu Duhu.”²⁹ Kad se duša utvrdi u najvećoj poniznosti, tek tada se može reći da je došlo do duhovnog jedinstva duše i Krista.

KONTEMPLATIVNA MOLITVA I NASLJEDOVANJE KRISTA

Srž kontemplativnog molitvenog puta je nasljedovanje Isusa Krista. Isus sam izabire učenike da im služi. Oni koji se odvažaju poći za njim, osjećaju kako je to nasljedovanje zahtjevno. Iskustva koja proizlaze iz tog nasljedovanja su: besplatnost, prekid s ljudskom sigurnošću i zajedništvo s Kristom.³⁰

Tajne Kristove smrti i uskrsnuća na kontemplativnom putu imaju posebnu važnost. Na tom molitvenom putu umiranje je nužno, mrtve se naši tjelesni udovi i naravno djelovanje duše. Duša mora proći kroz izrazito bolnu noć i tjeskobu kako bi se po milosti preobrazila. Onaj koga Bog poziva, nema drugog izbora nego ušutjeti i predati se kontemplaciji po kojoj se dolazi do intimnosti s Kristom.³¹

Kršćanin treba posvetiti trpljenje tj. odricati se krivih razloga trpljenja kako se sam sebi ne bi svidio zbog svojeg samoodricanja. Ono se posvećuje vjerom u Boga, a ne vjerom u trpljenje. U trpljenju se kuša naša vjera. Tu smo osamljeni i trebamo odgovoriti na pitanje: Tko smo? Kroz tu tjeskobu otkrivamo prave dubine onoga što jesmo i što moramo postati. Zato trpljenju dolikuje jedino šutnja, jer svako naše tumačenje o njoj je najčešće površno.³²

Postati sličan Isusu Kristu u poništenju je najviše što duša može dokučiti. To poništenje je svjesno i duhovno, unutarne i vanjsko doživljavanje smrti na križu. „Iz ovoga neka duhovni čovjek razumije tajnu kakva su Kristova vrata i put do ujedinjenja s Bogom, i neka znade da, što se više poništi za njegovu ljubav, s obzirom na obje strane, osjetnu i duhovnu, to će se više ujediniti s njime i to će veće djelo izvršiti.”³³ To otuđenje i praznina nisu cilj, nego prolaz i pretpostavka za uskrsnuće.

Bog nas ne susreće izvana, on nas budi iznutra, otvara božansku sredinu našeg života. I upravo Isus nas želi voditi iskustvu naše božanske sredine i naše pripadnosti Bogu. On želi pokrenuti obraćenje k tom životu. Za to iskustvo moramo se „nanovo roditi” kako je Isus rekao Nikodemu (usp. Iv 3,5). To „novo rađanje” ne samo u molitvi, ritualu,

²⁹ T. Merton, *Nav. dj.*

³⁰ Usp. C. Maccise, *Putovima Gospodnjim - Duhovne vježbe u Karmelu*

³¹ Usp. C. Baumgartner (ur.), „La contemplation dans le nouveau testament” u: *Dictionnaire de spiritualité - Ascétique et mystique doctrine et histoire*

³² Usp. T. Merton, *Nitko nije otok*

³³ I. od Križa, *Usp. na goru Karmel*

sakramentima, nego u punini svakodnevnice uvodi nas u neprestanu komunikaciju s Bogom. Mjesto kontakta s Bogom je ovdje i sada gdje nema ništa što nije božansko.

K toj uzvišenosti „biti drugi Krist” pozvan je svaki čovjek. Jer, Isus nas ne poziva njega obožavati, nego njega nasljedovati. „Kontemplacija je jednostavno prodiranje pomoću božanske mudrosti u tajnu Božje ljubavi, u muku i uskrsnuće Isusa Krista.”³⁴

IV. Kontemplacija svetog Pavla

Sveti Pavao bio je čovjek duboko zahvaćen Kristom. Svojim životom i djelovanjem on ističe jedinstvenu veličinu svoga učitelja. Sv. Pavao ne govori o kontemplaciji u kojoj se od samog početka odmara i koju u punini posjeduje. On je grešnik, obraćenik Kristu i od njega zahvaćen. U njegovu životu osjeća se svemoćna snaga što ga privlači, ali i teret one grešne, slabe ljudske prirode koja ga sputava. Kroz svagdanje borbe, sveti Pavao teži za novim životom u Kristu. Prema Kristu je usmjerena sva njegova vjera i nada, još više Pavao u njemu kontemplira.³⁵

Odlučujući događaj koji usmjeruje i određuje život sv. Pavla sigurno je vizija Krista na putu u Damask. Opis tog događaja (Dj 9,1-19; 22,6-21; 26,10-18), sličan je opisu teofanije krštenja. Savlovi suputnici vide svjetlo, ali nikoga ne opažaju, čuju glas, ali ništa ne razumiju. Nasuprot njima, Savao vidi Gospodina koji mu se ukazuje i jasno čuje što mu govori. Slično se dogodilo i kod Isusova krštenja na Jordanu. Mnoštvo, koje je stajalo uokolo, ništa nije razumjelo, a Isus je jasno čuo glas koji se zaorio. No, tu je velika razlika između riječi koje čuje Isus i riječi koje čuje Savao. Obojica čuju istinu o sebi: Isus potvrđuje onog što od početka duboko u sebi nosi i živi: „Ti si sin moj, Ljubljeni! U tebi mi sva milina” (Lk 3,22), a Savao prvi put susreće svoga Gospodina, osljepljuje i spoznaje da je on onaj koji progona Gospodina: „Savle, Savle, zašto me progoniš“ (Dj 9,4). Od ovoga trenutka Savao će svu svoju životnu energiju usmjeriti da čitavim životom kroz kontemplaciju dosegne idealni uzor što ga neprestano ima pred očima. On je „zahvaćen” od Krista i sav trud njegova života bit će da „dohvati” Krista (Fil 3,12).

Postavlja se pitanje: Je li Pavao bio obdaren intuitivnom vizijom?

Pozitivnom odgovoru na ovo pitanje bili su skloni sv. Augustin i sv. Toma. Međutim, drugi teolozi i egzegete ne misle tako. Sam Apostol smatra naše spoznavanje Boga ovdje na zemlji djelomičnim i posrednim (usp. 1Kor 13,8-13). Njemu je opće vladajući princip pravilo kojemu se ne dopušta nikakav izuzetak.³⁶

Uostalom, i mnogi drugi mistici iskusili su nemoć kad su htjeli običnim ljudskim riječima opisati, izreći iskustvo koje su doživjeli, a da nikad nisu bili uzdignuti do intuitivne vizije. Čisto razumska rasvjetljenja za nas su običnim riječima neiskaziva, ali u duši onog

³⁴ T. Merton, *Nav. dj.*

³⁵ Usp. C. Baumgartner (ur.), „La contemplation dans le nouveau testament”, u: *Dictionnaire de spiritualité - Ascétique et mystique doctrine et histoire*

³⁶ Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

koji ih je iskusio ostavljaju utisak i neizbrisiv trag (usp. Rim 11,33). Ti doživljaji rasvjetljenja ulijevaju stav divljenja spram neistražive i nedokučive dubine Božje, nepokolebljivu sigurnost i spremnost da se duša okoristi svojim nedostacima, da bolje upozna svoju bijedu, te da iz nje izvuče dobro kako bi u svemu ugodila Njegovu veličanstvu.³⁷

Budući da Pavao vjeruje i naučava kako je naša molitva i kontemplacija djelo Duha Svetoga, recimo nekoliko riječi o tom „dragom gostu” naše duše kojeg je Isus obećao poslati svojim.

Isus Duha Svetoga naziva „Braniteljem” (Iv 14,26) koji će nastaviti činiti ono što je on činio. Sv. Pavao govori o novom stvorenju u Kristu (2Kor 5,17) koje se događa po Duhu Svetom. Ovo upućuje da se Duh Sveti najbolje može prepoznati u njegovu djelovanju. On koji je djelovao u Isusovu životu, od početka djeluje u svojoj Crkvi koja svoje postojanje ima zahvaliti njemu. Krist govori o Duhu Svetom kao budućem učitelju svojih učenika. On će ih poučavati o „svemu” što im je potrebno znati.³⁸ Kod Pavla upućivanje u „sve” je postepeno. On je svjestan uzvišene milosti koja mu je po Duhu darovana. Za njega Duh nije Kristov subjektivni dar pojedincu, nego realnost po kojoj je Krist sam prisutan u svojoj Crkvi (usp. 2Kor 3,17). Time Krist želi utemeljiti kristološko djelovanje Duha u Crkvi, odnosno Gospodin djeluje u vjernicima preko svoga Duha i zato kao Duh.³⁹

Za Pavla dva izraza „biti u Duhu” i „biti u Kristu” sinonimi su za istu stvarnost. Njemu je dobro poznata cijena koju mora platiti da dosegne „biti u Kristu”, stoga ga ništa ne priječi da govori kako se „sve stvorenje zajedno uzdiše i muči u porođajnim bolima sve do sada. Ali ne samo ono! I mi koji imamo prvine Duha, i mi u sebi uzdišemo iščekujući posinstvo, otkupljenje svoga tijela” (Rim 8,22,23). Pavao govori o dubokom mučnom iskustvu rađanja novog čovjeka kroz porođajne bolove odvajanja, napuštenosti te vlastite bijede i nemoći.

On sam koji je obilovao „viđenjima i objavama” (2Kor 12,1) nije se time uznosio, nego u središte svega stavlja Kristov križ, po kome je raspet svijetu i svijet njemu (Gal 6,14). Pavao je duboko svjestan da sve objave Duha treba provjeravati na riječi, djelovanju, smrti i uskrsnuću povijesnog Isusa.⁴⁰

U usmjeravanju Pavla na Kristov put božanska rasvjetljenja bila su postepena: „Reći će ti se što ti je činiti” (Dj 9,6), a Ananiji reče: „Ja ću mu uistinu pokazati koliko mu je za ime moje trpjeti” (Dj 9,16). Isus svojim objavama poučava Pavla kao što je godinama poučavao dvanaestoricu. Kroz te objave božanska svjetlost daje mu da dublje pronikne neistraživo bogatstvo Kristovo.

Putovanje u Jeruzalem kojim svršava treće misijsko putovanje, najočitiiji je primjer božanskog usmjeravanja kojim je obilježen Pavlov život. Pavao odlučuje ići u Jeruzalem

³⁷ Usp. T. Avilska, *Zamak duše*

³⁸ Usp. M. Mandac, „Paraklet vodi Crkvu” u: *Živo vrelo*, god. XV, br. 4, Zadar 1998, str. 6.

³⁹ Usp. I. Dugandžić, „Karizmatički pokret i novozavjetna pneumatologija” u: *Nova et vetera*, god. XXVIII, sv. 1-2, Sarajevo 1978. str. 54.

⁴⁰ Usp. I. Dugandžić, *Nav. dj.*

preko Makedonije i Ahaja. Ne zna što će se dogoditi, jedino zna da mu Duh Sveti u svakom gradu jamči okove i patnju (usp. Dj 20,22-23). Ovo postepeno rasvjetljenje kroz tamnu noć i pustinju odaje slabost i nemoć čovjeka koji ga prima, te pokazuje put postepenog izlaska iz tame u svjetlost. Objave i nauk koje Pavao neposredno prima od Gospodina ne odvajaju ga od nauke i propovijedanja drugih apostola. Kod njega jednostavno zadivljuje vjerno nasljedovanje Krista u svim životnim izazovima:

1. On živi u Kristu (Rim 6,11-23).
2. Krist je njegova ljubav (Rim 16,8; 1Kor 16,24).
3. Krist mu je nada (Fil 2,9).
4. Krist je njegovo veselje (Fil 3,1; 4,4).
5. Krist mu je utjeha (Fil 2,1).
6. U Njemu je Pavlova slava (Fil 3,3).
7. On u Njemu govori (2Kor 2,17).
8. U Kristu Pavao radi (Rim 16,3).

Iz ovoga slijeda vidimo kako se mnogostruko razvija moralni i religiozni život sv. Pavla u Isusu Kristu. Katkada slični Pavlovi izrazi imaju još jaču snagu i govore o njegovom potpunom jedinstvu s Kristom: „Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist” (Gal 2,20). Ovi izrazi nisu samo Pavlove pobožne želje nego čvrsta vjera i stvarnost koja upravlja čitavim njegovim životom.⁴¹

Ovo životno sjedinjenje s Kristom kroz patnju i smrt ima svoje korijene po milosti koju primamo na krštenju (usp. Rim 6,3-6). U većini Pavlovih tekstova vidimo naizmjeničnost dviju formula: kršćanin je „u Kristu” i Krist je „u kršćaninu”. To je uzajamna imanentnost. Mi smo u Kristu kao u tijelu kojemu je on glava, on je u nama onaj koji nas oživljuje svojim Duhom „dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove” (Ef 4,13).

Naš napor i nastojanja neće biti samo da oponašamo Krista kao naš uzor i model (1Sol 1,6; 1Kor 4,16-17), nego još više čežnja za bliskim jedinstvom s Kristom kroz tajne njegove smrti i života. Ovaj napredak, rast što ga glava traži od svojih udova, također je njezino djelo. Zahvaljujući glavi – Kristu, čitavo tijelo ostvaruje svoj rast i izgrađuje se u ljubavi. Put u ljubavi vrjedniji je od svih drugih putova.

Sv. Pavao je jako uporan da sva svoja napredovanja i rast dovede do ljubavi kao svoga cilja. Svi drugi darovi bez nje su besplodni, s njom daju svoje svjetlo i ona ih čini plodnima (usp. 1Kor 13,1-3). Tražiti savršenost mističnog života u bučnim karizmama - u daru jezika, daru čudesa, proroštvima - čista je djetinjarija. Savršenost je mnogo dublja od svega toga. To je život što nam po svome Duhu daje Krist, a mjera mu je ljubav.⁴²

⁴¹ Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

⁴² Usp. C. Baumgartner (ur.), *Nav. dj.*

Pavao ne luči ljubav samo od karizme, nego i od vjere i nade. Vjera i nada su kreposti čovjeka koji je na putu do cilja, ali koji nije još tamo stigao. Vjera i nada su nužno vezane i uvjetovane onom spoznajom u „zrcalu, u zagonetki” kako Apostol opisuje (usp. 1Kor 13,12). S ljubavlju nije tako, ona je jedina krepost koja ne nosi prolazno obilježje našeg ovozemaljskog života, ona neće morati nestati, nego se u nebu usavršiti.

Jedinstvo s Kristom u ljubavi vrelo je svetosti i svakog plodonosnog djelovanja. U tom svjetlu postaju nam jasni tekstovi gdje se slabost pojavljuje kao izvor snage, bilo da se radi o progonstvima (usp. 2Kor 4,2) ili o bolestima (usp. 2Kor 12,10) koje Apostol trpi.

Ograničenom ljudskom razumu teško je shvatiti tajnu po kojoj se „Svjetlo rađa iz tame, iz ničega Nešto, život iz smrti same.“⁴³ Ljubavna želja i čežnja za sve većim jedinstvom s Kristom daje kršćanskom odricanju istinsko značenje i tako sve više postaje nezasićni zahtjev i neutaživa žeđ. To sa sobom donosi mir i radost (usp. Fil 4,4-9) što ima okus vječnog života i bliskog, intimnog jedinstva s Kristom. Tu je sve mirno, prozračno, jasno, tu je čovjek bez tame, potpuno ispunjen svjetlom.

⁴³ Usp. Angelus Silesius, *Kerubinski putnik*